

Psihologiczne i interdyscyplinarne problemy
w opiniodawstwie sądowym
w sprawach cywilnych

pod redakcją Jana M. Stanika

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

**Psychologiczne i interdyscyplinarne problemy
w opiniodawstwie sądowym
w sprawach cywilnych**

NR 2817

Psychologiczne i interdyscyplinarne problemy w opiniodawstwie sądowym w sprawach cywilnych

pod redakcją JANA M. STANIKA

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

Redaktor serii: Psychologia
JAN M. STANIK

Recenzent
JÓZEF K. GIEROWSKI

Spis treści

Słowo wstępne (<i>Jan M. Stanik</i>)	9
--	---

Społeczne i etyczne aspekty opiniodawstwa sądowego

ZBIGNIEW SPENDEL: Wybrane etyczne i metodologiczne aspekty opiniodawstwa sądowego jako praktyki eksperjalnej psychologa	13
KATARZYNA POPIOŁEK: Oczekiwania społeczne wobec opiniodawców	27
WALDEMAR DOMACHOWSKI: Psychologiczny konstrukt „oczywistości” a opiniodawstwo sądowe	35

Psychologiczna i pograniczna problematyka w opiniodawstwie sądowym w wybranych obszarach cywilno-procesowych

JAN M. STANIK: Psychologiczne problemy opiniodawstwa sądowego w sprawach o nieważność oświadczenia woli (art. 82 kc) i w sprawach testamentowych (art. 945 kc)	47
ANNA PILSZYK: Problematyka ważności oświadczenia woli osób z rozpoznany upośledzeniem umysłowym	73
<u>MAREK LEGIEN</u> : Kryminalistyczne podważanie prawomocności autentycznych testamentów (z praktyki opiniodawczej)	80
LECH K. PAPRZYCKI: Psychiatryczno-neurologiczno-psychologiczne aspekty postępowania cywilnego w przedmiocie ubezwłasnowolnienia — zagadnienia prawne	90
JAN M. STANIK, DANUTA RODE, KRYSZYNA GOCMAN: Opiniodawstwo sądowo-psychologiczne w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.	105

RYSZARD CIBOR: Motywacja do leczenia odwykowego jako przedmiot opiniodawstwa psychologicznego	124
LESZEK WOSZCZEK, LONGINA M. WOSZCZEK: Specyfika psychologicznego opiniodawstwa sądowego w sprawach rozwodowych i o separację	135
GRZEGORZ HARASIMIAK: Opinia biegłego w kanonicznym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa	164
HANNA PRZYBYŁA-BASISTA: Rozwód i mediacje rozwodowe w aspekcie różnic płci	178

Varia

AGNIESZKA M. LECH: Rola i zadania biegłego sądowego w sprawach cywilnych na terenie Wielkiej Brytanii	203
KASPER CZECH, MARIA SYGUT, FILIP BIAŁECKI: Wykorzystanie zapisu qEEG w psychologicznej diagnozie różnicowej a implikacje opiniodawczo-sądowe	216
MIROSLAW SÓJKA, TADEUSZ WIDŁA: Obraz pisma u ludzi z epizodem depresyjnym	222
MAREK LEŚNIAK, BARBARA LEŚNIAK, MICHAŁ GRAMATYKA: Trafność oceny wiarygodności wypowiedzi na podstawie wskazań analizatora głosu LVA 6.5	228
ADAM SPENDEL: Zbieżność sędziowskiego wymiaru kary z opinią psychologiczną	237
MAGDALENA RODE: Instytucja mediacji w sprawach karnych osób dorosłych — charakterystyka i funkcjonowanie	257
Summary	276
Резюме	277

Summary

Foreword (<i>Jan M. Stanik</i>)	9
---	---

Social and ethic aspects of court expertise

ZBIGNIEW SPENDEL: Selected ethical and methodological aspects of court opinions as an expert practice of a psychologist	13
KATARZYNA POPIOŁEK: Social expectations towards experts	27
WALDEMAR DOMACHOWSKI: A psychological construct of “the obviousness” and court expertise	35

Psychological and borderline issues in court expertise in selected civil trial areas

JAN M. STANIK: Psychological problems of court expertise in cases concerning the invalidation of will statement (art 82 of the civil code) and in last will cases (art. 945 of the civil code).	47
ANNA PILSZYK: The issue of the legal validity of will statement of people with recognized mental handicap	73
<u>MAREK LEGIEN</u> : A criminalist questioning of the legal validity of the authenticity of last wills.	80
LECH K. PAPRZYCKI: Psychiatric-neurological-psychological aspects of a civil proceeding in legal incapacity — legal issues	90
JAN M. STANIK, DANUTA RODE, KRYSZYNA GOCMAN: Judicial-psychological expertise in cases from the field of social assurance	105

RYSZARD CIBOR: Motivation for drying-out treatment as a subject of a psychological expertise	124
LESZEK WOSZCZEK, LONGINA M. WOSZCZEK: The specificity of a psychological court expertise in divorce and separation cases	135
GRZEGORZ HARASIMIAK: An opinion of a an expert witness in a canonic trial concerning marriage invalidation	164
HANNA PRZYBYŁA-BASISTA: Divorce and divorce mediation in the context of gender differences	178

Varia

AGNIESZKA M. LECH: A role and tasks of an expert witness in civil cases in the territory of the British Commonwealth	203
KASPER CZECH, MARIA SYGUT, FILIP BIAŁECKI: The use of the EEG recording in a psychological difference diagnosis and consultative court implications.	216
MIROSLAW SÓJKA, TADEUSZ WIDŁA: The image of handwriting in people with a depressive episode	222
MAREK LEŚNIAK, BARBARA LEŚNIAK, MICHAŁ GRAMATYKA: The accuracy of the evaluation of the credibility of speech on the basis of the indications of the LVA 6.5 voice analyzer	228
ADAM SPENDEL: A convergence of a judicial punishment with a psychological opinion	237
MAGDALENA RODE: The institution of mediation in criminal cases of adults – a characteristic and functioning	257
Summary	276
Резюме	277

Słowo wstępne

Psychologia sądowa — jako gałąź psychologii stosowanej, zwłaszcza psychologii klinicznej — zyskała trwałe miejsce wśród nauk wspomagających wymiar sprawiedliwości. Na świecie od lat 60., a w Polsce od lat 70. XX w. korzystanie z pomocy psychologów jako biegłych zarówno na etapie dochodzeniowo-śledczym, jak i w procesie sądowym jest w wielu przypadkach nieodzownym „elementem” obiektywnego i sprawiedliwego rozstrzygnięcia wielu spraw z zakresu prawa karnego oraz prawa cywilnego.

Organy procesowe — rozpoznające stany faktyczne, dążące do ustalenia prawdziwych, tj. rzeczywistych okoliczności zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych w danej sprawie — posiłkują się wiedzą i umiejętnościami ekspertów, którzy dysponując „wiadomościami specjalnymi”, dostarczają fachowych opinii, odnoszących się do szczególnych, niedostępnych wiedzy prawniczej aspektów rzeczywistości, regulowanej przez przepisy prawa.

Zwłaszcza w zakresie spraw cywilnych decydenci procesowi (sędziowie) napotykają wiele problemów występujących po stronie podmiotowej rozpatrywanych spraw (np. sprawy rozwodowe a dobro dzieci, sprawy o adopcję, sprawy o nieważność oświadczenia woli, sprawy testamentowe, sprawy o ubezwłasnowolnienie, sprawy z dziedziny prawa pracy oraz ubezpieczeń społecznych i wiele innych), które muszą być rozpoznane obiektywnie i sprawiedliwie rozstrzygnięte. Z tego wynika jasny wniosek, iż w tej dziedzinie stosowania prawa wiedza i umiejętności psychiatryczne, psychologiczne, grafologiczne i inne są bardzo często wykorzystywane jako dowody *sine qua non* w procesie trafnego i sprawiedliwego orzecznictwa sądowego.

W sferze potrzeb praktyki sądowej mieszczą się oczekiwania nie tylko na opiniodawstwo, ale również na psychologiczną pomoc mediacyjną czy negocjacyjną w odniesieniu np. do spraw rozwodowych

czy — w prawie karnym — z uwagi na procedurę i cel „sprawiedliwości naprawczej”, co wynika z polskich nowoczesnych uregulowań prawnych.

Z przytoczonych, ważniejszych przesłanek procesowych wynika więc wniosek, iż biegli (w tymże opracowaniu — szczególnie psychologowie) winni posiadać wysokie kwalifikacje zarówno ogólnopsychologiczne, jak i specjalistyczne z zakresu psychologii sądowej. O wielu „składnikach” owych kwalifikacji traktują poszczególne rozdziały niniejszej pracy.

Patrząc z ogólniejszej perspektywy na profesjonalne wymagania, jakie winni spełniać biegli psychologowie, można zaakcentować pewne — rudymentalne — zasady, które muszą być przestrzegane w pracy biegłych:

- zasada przestrzegania pola wiadomości i umiejętności specjalnych;
- dążenie przy wykonywaniu ekspertyzy i sporządzaniu opinii do spójności teoretycznej pojęć opisu z konstrukcjami wyjaśniania psychologicznego;
- wystrzeżenie się stosowania metod testowych niesprawdzalnych przez biegłego, a także nieposiadających „jasnego pochodzenia”;
- unikanie popełniania błędów — „pierwszeństwo techniki nad problemem” w badaniach diagnostycznych;
- wyczulenie na własną rutynę, przejawiającą się w skłonnościach do traktowania pewnych przypadków jako „typowych”; z całą mocą należy tu podkreślić, że „typowość” sprawy sądowej nie ma wiele wspólnego z „typowością” osoby ludzkiej, wobec której każdorazowe, zindywidualizowane podejście psychologa jest jego powinnością — zarówno zawodową, jak i etyczną.

Na koniec chciałbym wyrazić nadzieję wszystkich autorów niniejszej pracy, iż teksty w niej zawarte przyniosą pożytek zarówno praktykom — psychologom czy prawnikom, jak i studentom tych dziedzin nauki.

Jan M. Stanik

Psychological and interdisciplinary problems in expertise in civil cases

Summary

The present work is devoted to the scientifically broad and complex issue from the field of judicial psychology concerning theoretical, methodological and practical phenomena within the widely-understood area of usage of the civil law.

The work, based on a general conception (theory) worked out in Poland, treats the problems under investigation from different perspectives — the “perspective” of the legal reality which includes both general issues (from the psychology of law and social psychology of law) and specific-expert problems (requiring the use of special knowledge and skills) concerning particular actual states in the process of using the civil law, namely, a judicial psychology.

The texts included in this book belong to one of few attempts (on the field of judicial psychology in Poland) of a joint perspective of these internally diversified issues which according to the legal regulations require the court to use special knowledge from the field of psychology and/or psychiatry.

In accordance with an editorial idea the very work has been divided into three parts. The first one includes texts by Zbigniew Spindel, Katarzyna Popiołek and Waldemar Domachowski who dealt with general issues concerning experts giving their opinions on such issues as social expectations, methodological and ethic requirements as well as the need to maintain a necessary cognitive distance of the expert witnesses., requiring professionalism, that is academic-psychological not layman’s examination of particular actual states and legally important circumstances constituting the subject of trial examinations.

The second part analyses nine problems to be most frequently observed among civil court cases, within the scope of which “a psychological matter” constitutes an indispensable element requiring an expert, i.e. specialist description and explanation of all psychologically important aspects appearing in the case, as well as a presentation of obtained results and adjudication in a professionally edited court opinion.

And finally, the third part, in accordance with the title of the book, is devoted to different borderline (or interdisciplinary) phenomena correlating factually as well as practically with a psychological opinion in civil cases.

The very book is a contribution of main Polish psychologists and lawyers who deal with these issues in their academic-research activity, both general and specific ones.

Психологические и интердисциплинарные проблемы в судебном вынесении решений по гражданским делам

Резюме

Настоящий сборник посвящен широкой и сложной научной проблематике из области судебной психологии, касающейся теоретических, методологических и практических вопросов, которые находятся в широко понимаемой сфере применения гражданского права.

В рамках разработанной в Польше общей концепции (теории) судебной психологии данная работа включает в себя проблемы, рассматриваемые с разных точек зрения — „обозрения” правовой действительности, в которой существуют как положения общего плана (из области психологии права, общественной психологии права), так и конкретные проблемы — экспертальные (требующие использования информации и специальных умений), касающиеся отдельных типов фактического состояния в процессе применения гражданского права, и, таким образом, судебной психологии *sensu stricto*.

Содержащиеся в данной книге разработки принадлежат к немногочисленным попыткам (на почве судебной психологии в Польше) объединенного подхода к тем внутренне разным вопросам, которые в соответствии с законами требуют от суда использования специальных сведений по психологии или/и психиатрии.

Согласно этому редакционному замыслу, работа была разделена на три части. В первой из них авторы: Збигнев Спендель, Катажина Попелек и Вальдемар Домаховски занялись вопросами на тему экспертов, выносящих заключения по этим судебным делам, а именно: общественными ожиданиями, методологическими и эстетическими требованиями, а также потребностью удержания необходимой познавательной дистанции экспертов, требующего профессионального — а следовательно, именно научно-психологического, а не наивного рассмотрения конкретных типов фактического состояния и важных с точки зрения закона обстоятельств, являющихся предметом процессуальных решений.

Во второй части работы предпринят анализ 9 конкретных проблем, чаще всего наблюдающихся среди судебных гражданских дел, в рамках которых „психологическая материя” составляет неотъемлемый элемент, требующий экспертного, т.е. специального описания и выяснения всех психологически существенных аспектов, появляющихся в деле, а также представления установленных обстоятельств и решений в профессионально отредактированном судебном заключении.

И наконец, третья часть — согласно заглавию книги — посвящена разным иным пограничным (интердисциплинарным) вопросам, коррелирующим в плане содержания и подхода с психологическим вынесением заключений по гражданским делам.

В подготовке настоящей книги приняли участие ведущие польские авторы — психологи и юристы, занимающиеся этой проблематикой в своей научно-исследовательской деятельности, поднимая как общие темы, так и — более узкие — монографические вопросы.

Redaktor: OLGA NOWAK
Projekt okładki: ZENON DYRSZKA
Redaktor techniczny: MAŁGORZATA PLEŚNIAR
Korektor: MIROŚŁAWA ŻŁOBIŃSKA

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1989-8
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-645-9
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,5. Ark. wyd. 19,0. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 26 zł (+ VAT)

Lamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek
Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Cena 26 zł (+ VAT)

ISSN 0208-6336